

«ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ»

Τα μικρόβια που σημάδεψαν τη ζωή μου στη Γερμανία

Δ. Ζουμπουλάκης

Ήμουν υπότροφος του Centre International de l'Enfance (Διεθνές Κέντρο για την παιδική ηλικία) και βρέθηκα στο Παρίσι, όπου ήταν και η έδρα του. Ο τότε Διευθυντής του Centre, ήταν ο Καθηγητής και Ακαδημαϊκός Debrèe. Γνωστή Γαλλική οικογένεια επιστημόνων και πολιτικών. Στο πρόγραμμα του Διεθνούς αυτού κέντρου ήταν και η επίσκεψη των υποτρόφων σε νοσοκομεία, νοσηλευτικά ιδρύματα, υγειονομικά κέντρα στη Γαλλία και στο εξωτερικό. Εκείνον το χρόνο το ταξίδι στο εξωτερικό περιελάμβανε Ισπανία και Πορτογαλία.

Στο ξενοδοχείο στη Λισσαβώνα, υπό «καταρρακτώδη βροχή» μου ήλθε η ειδοποίηση από την Ελλάδα ότι εγκρίθηκε και η γερμανική υποτροφία. Έπρεπε να επιστρέψω «οίκαδε», να τακτοποιήσω τις τυπικές εκκρεμότητες με το ελληνικό Πανεπιστήμιο...

Και «ξαφνικά», χωρίς πολλές δυσκολίες, βρέθηκα στην Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης όπου Διευθυντής-Καθηγητής ήταν ο ονομαστός για την εποχή του de Ruder. Όπως ήταν φυσικό, κατά την άφιξή μου στο Πανεπιστήμιο ζήτησα ακρόαση από τον Καθηγητή. Δεν με δέχθηκε την ίδια ημέρα. Μέσω της γραμματείας του με ειδοποιεί ότι η συνάντηση θα γίνει μετά από μία εβδομάδα σε συγκεκριμένη ώρα. Στην αρχή κάπως μου κακοφάνηκε («Άλλες συνήθειες», σκέφθηκα). Όμως, έτσι έπρεπε να γίνει. Κάποια στιγμή τον συνάντησα. Η πρώτη εντύπωση, παρ' όλη την αμηχανία μου, ήταν μάλλον απογοητευτική. Μικρόσωμος, ακαθορίστου ηλικίας, με υπογένειο και γυαλιά καρφωμένα στη μύτη του. Μου είπε να καθίσω και άρχισε να με ρωτά: «Τι σκοπεύω να κάνω στην Κλινική», «Πού έμαθα τόσο καλά γερμανικά», τις γενικότερες σπουδές και την οικογενειακή μου κατάσταση στην Ελλάδα. Μιλούσαμε περίπου δέκα λεπτά. Αφού νόμισα ότι τελείωσε η συζήτηση -και ήμουν έτοιμος δίνοντας το χέρι μου να τον ευχαριστήσω- με κοιτάζει «εξεταστικά» και με ρωτά αναπάντητα: «Ποιος ήταν ο Πρωτέας στην ελληνική Μυθολογία;». Για δευτερόλεπτα σάστισα. Τα έχασα. Νόμισα ότι κάτι, ως ξένος, δεν κατανόησα. Όταν συνήλθα (ευτυχώς το γνώριζα) του απαντώ: «Ο Πρωτέας ήταν μυθικός θαλάσσιος Θεός, που υπηρετούσε τον Θεό Ποσειδώνα. Είχε το χάρισμα της προφητείας και την ικανότητα ν' αλλάζει μορφές κατά βούληση!»

Δεν είμαι βέβαιος αν τα είπα, μέσα στην τότε σαστιμάρα μου, ακριβώς όπως τα περιγράφω σήμερα, όμως, ο Γερμανός Καθηγητής έδειξε έκφραση έκπληξης και ικανοποίησης. Ενδεχομένως δεν περίμενε την απάντηση. Ούτε και γνώριζα αν είχε συμβεί σε άλλους κάτι το ανάλογο. Τελειώνοντας μου λέει: «Γι' αυτό και το μικρόβιο πήρε το όνομα Πρωτέας, επειδή έχει τη δυνατότητα να αλλάζει μορφές και να μεταβάλλεται συνεχώς». Με αποχαιρέτησε, εγώ δε, με άκρατη ικανοποίηση, σκέφθηκα το πόσο δίκιο έχουν αυτοί που ισχυρίζονται ότι «η αγάπη για μάθηση σπάνια μένει αναπάντητη».

Ο Πρωτέας -για να ξαναθυμηθούμε ορισμένα επισημονικά δεδομένα- είναι Gram-αρνητικό βακτηρίδιο. Τα παθογόνα, για τον άνθρωπο, είδη είναι τρία: *mirabilis*, *vulgaris* και *renneri*. Συχνότερα απαντάται ο «θαυμαστός» (*mirabilis*), ο οποίος είναι και ο πλέον ικανός ...στις μεταμορφώσεις. Ο πρωτέας βρίσκεται γύρω μας. Σχεδόν παντού. Στην επιφάνεια του νερού των τελμάτων, στα ποτάμια, στα φυτά των κήπων, στους νιπτήρες, κ.λπ.

Στον άνθρωπο αποτελεί μέλος της φυσιολογικής μικροβιακής χλωρίδας του εντέρου. Όπως τα περισσότερα σαπρόφυτα βακτηρίδια, ο πρωτέας γίνεται παθογόνος μόνο όταν καταστραφεί η φυσιολογική χλωρίδα του εντέρου ή όταν βρεθεί σε περιοχές του οργανισμού, όπου υπό φυσιολογικές συνθήκες δεν υπάρχει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προκαλούνται διάφορες νοσηρές καταστάσεις, όπως σηψαιμία, μηνιγγίτιδα (κυρίως στα νεογνά), λοιμώξεις του ουροποιητικού συστήματος (στα μεγαλύτερα παιδιά), μέχρι και διαπυήσεις τραυμάτων. Πρέπει να τονιστεί ότι παλαιότερα η μηνιγγίτιδα από πρωτέα -λόγω των συχνών οσφυονωτιαίων παρακεντήσεων και των χειρουργικών επεμβάσεων- ήταν το πρώτο αίτιο ενδονοσοκομειακών λοιμώξεων.

Ο πρωτέας μπορεί να συνυπάρχει στο έντερο με σιγκέλλες. Αναγνωρίζεται δε μόνο όταν οι σιγκέλλες με τη θεραπεία εξαφανισθούν. Η διάγνωση της λοίμωξης γίνεται με την απομόνωση του πρωτέα σε υλικό -ούρα, αίμα, εγκεφαλονωτιαίο υγρό- όπου υπό φυσιολογικές συνθήκες δεν υπάρχει. Υπό την ευρύτερη έννοια, τέλος, τα σαπρόφυτα βακτηρίδια ενδιαφέρουν την ανθρώπινη παθολογία, διότι εμφανίζονται συχνότατα και ως παράγοντες επιμόλυνσης.

Παρά τις αρχικές «αρνητικές εντυπώσεις», ο Καθηγητής de Ruder αποδείχθηκε ένας ολοκληρωμένος δάσκαλος. Ήταν συνάμα φιλέλληνας και αρχαιολάτρης. Επισκεπτόταν συχνά την Αίγινα και μιλούσε πάντα με θαυμασμό για το ναό της Αφαίας. Ξεφυλλίζοντας τις σελίδες της μυθολογίας, πληροφορούμεθα ότι ο ναός της Αφαίας κτίστηκε στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα

και -παρά τη δωρική σοβαρότητα- οι αναλογίες του είναι συγκριτικά κομψότερες. Έχει αναστηλωθεί στις αρχές του 20ού αιώνα, χωρίς τα εξαιρετικής τέχνης δύο αετώματα. Θέμα των αετωμάτων ήταν οι εκστρατείες στην Τροία, όπου τιμούσαν τους διακριθέντες στις μάχες Αιγινήτες ήρωες (Αχιλλέα, Αίαντα, κ.α.). Σήμερα τα αετώματα αυτά βρίσκονται στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου. Γερμανοί και Γάλλοι αρχαιολόγοι τα πούλησαν στο Βασιλέα Λουδοβίκο της Βαυαρίας, πατέρα του «δικού μας» Όθωνα.

Αφαία (ή Άφα) σημαίνει άφαντη. Η Αφαία, λοιπόν, σύμφωνα με κάποια παραδοχή, ήταν κρυπτο-μυκηναϊκή θεότητα και φίλη της Άρτεμης. Άλλοι επιστήμονες, όμως, ισχυρίζονται ότι ο ναός είναι της θεάς Αθηνάς. Στην Αίγινα τη λάτρευαν ως Αφαία, για να τη διαχωρίζουν από τους «εχθρικούς» Αθηναίους -που κι αυτοί την είχαν προστάδα. Σήμερα, τα ελάχιστα διασωθέντα -από τα αετώματα- γλυπτά τεμάχια βρίσκονται στο Εθνικό Μουσείο των Αθηνών.

Ο καθηγητής de Ruder με καλούσε συχνά στο τραπέζι του και δειπνούσαμε μαζί στην τραπεζαρία της Πανεπιστημιακής Κλινικής. Του άρεσε να μιλά για την Ελλάδα, για την Αίγινα και να ασκείται στα λίγα ελληνικά που γνώριζε. Ο χρόνος όμως περνούσε. Παρ' όλο που είχα γίνει αποδεκτός ακόμα και από τους δύσκολους Γερμανούς συναδέλφους, στην Πανεπιστημιακή Κλινική της Φραγκφούρτης (είχα παραμείνει πάνω από δύο χρόνια), ένιωθα κάποια στασιμότητα και έπρεπε να ...μετακινηθώ. Είχα πληροφορηθεί ότι στο Freiburg υπήρχε έδρα Ιολογίας, με τον τότε γνωστό καθηγητή N. Vivell. Κάτι που μ' ενδιέφερε ήδη από την Αθήνα. Έκανα αίτηση για μεταγραφή που έγινε σχετικά εύκολα αποδεκτή. Αφού αποχαιρέτησα τον καθηγητή και τους συναδέλφους, αναχώρησα με το τραίνο για τη Νότια Γερμανία. Δεν χρειάζεται να αναφερθώ στα γερμανικά τραίνα και στην ομορφιά της διαδρομής.

Στο Freiburg έφθασα δέκα μέρες νωρίτερα από την έναρξη του Πανεπιστημιακού έτους. Το πρόβλημά μου ήταν να βρω «κατάλυμα», πράγμα πάντοτε δύσκολο για μια σχετικά μικρή Πανεπιστημιούπολη. Πρέπει ν' αναφέρω ότι φθάνοντας στο Πανεπιστήμιο του Freiburg -και χωρίς να είμαι «σοβινιστής» ή έντονα «εθνικιστής»- ένιωσα υπερηφάνεια για την ελληνική καταγωγή μου όταν αντίκρισα, στην κεντρική πύλη της εισόδου του Πανεπιστημίου, το εντυπωσιακό άγαλμα του Αριστοτέλη.

Κατόπιν εξονυχιστικών ελέγχων με δέχθηκαν, ευτυχώς, στο Φοιτητικό Σπίτι (*Studentenwohnheim*), ένα θαυμάσιο παλαιό οίκημα στις παρυφές του «Μέλανος Δρυμού» (*Schwarzwald*). Το δωμάτιο ήταν ευρύχωρο, φωτεινό, με δύο γραφεία και δύο κρεβάτια: άρα πε-

ρίμενα συγκάτοικο. Η κατάφυτη γύρω περιοχή ήταν γεμάτη από πουλιά και σκίουρους.

Είχα εγκατασταθεί περίπου μια εβδομάδα, όπου και γνωρίστηκα εύκολα με μερικούς «υπό εκκόλαψιν» νεαρούς Γερμανούς επιστήμονες. Ας μην ξεχνάμε ότι η ηλικία της νιότης διευκολύνει ανέμελες και επιφανειακές σχέσεις. Αποφασίσαμε, λοιπόν, να εκδράμουμε μέχρι τη γειτονική Βασιλεία (Basel) της Ελβετίας, που απέχει μερικά χιλιόμετρα από το Freiburg. Επιστρέψαμε την άλλη μέρα, τις πρωινές ώρες. Άνετος και με «ευφρόσυνη διάθεση», ανοίγω με «θόρυβο» την πόρτα του δωματίου μου και ανάβω το φως... οπότε ακούω ξαφνικά κάποια σκληρή, έντονης δυσαρέσκειας γερμανική βρισιά (από τις αρχικές γνώσεις και εμπειρίες κατά την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας). Στο άλλο κρεβάτι κοιμόταν ο συγκάτοικος. Σκεπασμένος μέχρι το κεφάλι! Είχε φθάσει την «προτεράϊαν» και όπως ήταν φυσικό εγκαταστάθηκε στο χώρο του. Έκπληκτος εγώ, ψιθυρίζοντας (ψελλίζοντας) λέξεις συγγνώμης, κάπως ανήσυχος, έπεσα -με τα ρούχα μου σχεδόν- για ύπνο. Θα είχε πληροφορηθεί ασφαλώς από τη διεύθυνση, για το μελλοντικό Βαλκάνιο συγκάτοικό του. Για τις σκέψεις, όμως, που θα είχαν ενσφηνωθεί στο μυαλό του μόνο εικασίες θα μπορούσα να εκφέρω!

Την άλλη μέρα πρωί, αντικρίζω έναν εντυπωσιακό Γερμανό με σκούρα χαρακτηριστικά -όχι ξανθό- και μαύρα μαλλιά. Μου συστήθηκε μ' ένα στυφό χαμόγελο: τον έλεγαν Rolf, καταγόταν από τη Ρηνανία, είχε επίθετο λατινο-ρωμαϊκής προέλευσης που κατέληγε σε -us. Σπάνιο γερμανικό επίθετο. Πριν προλάβω να κάνω και εγώ τις συστάσεις μου, άρχισε «αδίστακτα» και με σχετική αναίδεια να μου θέτει τους βασικούς κανόνες -όρους- μιας ...ομαλής συμβίωσης. Μόνο πρωτόκολλο δεν μου ζήτησε να υπογράψω: ήλθε στην ήσυχη αυτή φοιτητούπολη για ν' αφοσιωθεί -χωρίς περισπασμούς- στη μελέτη. Να πάρει το πτυχίο της Ιατρικής. Ήταν στον τελευταίο χρόνο. Δεν έπρεπε να καπνίζω (εγώ, ευτυχώς, δεν κάπνιζα). Το δωμάτιο, παρ' ότι ευρύχωρο και φωτεινό, θα το χωρίζαμε με μία «νοπη διαχωριστική γραμμή». Στο δικό του ζωτικό χώρο (Lebensraum, όπως επί Hitler) απαγορευόταν σχεδόν να εισέρχομαι. Στο γραφείο του δεν θα τοποθετούσα κανένα δικό μου αντικείμενο. Ούτε κατά λάθος. Οι θόρυβοι, οι ενοχλητικές φιλίες και οι συναντήσεις έπρεπε να γίνονται εκτός δωματίου. Απαιτούσε ωράριο αφύπνισης και ωράριο κατάκλισης (τέτοιο σύνδρομο «μικροψυχίας» σπάνια είχα συναντήσει στη ζωή μου).

Προσπαθώντας ν' απαλύνω κάπως την «ατμόσφαιρα», αστειευόμενος, τον ρωτάω: «Τον νεροχύτη και την τουαλέτα με ποιόν τρόπο θα τα χωρίσουμε;»... Αντί απάντησης μου ρίχνει μια τέτοια ματιά, που ακόμη και

εγώ έκλεισα το στόμα μου. Ήμουν ξένος, βρήκα με κόπο αυτόν το θαυμάσιο χώρο, δεν είχα καμία διάθεση να έλθω σε ρήξη μ' έναν «προπετή» ανάγωγο Γερμανό και να ξεσπιτωθώ. Πρέπει να ομολογήσω ότι η συμβίωση με τον συγκάτοικό μου, στην αρχή τουλάχιστον, ήταν ένα μαρτύριο. Εντελώς ξένο προς τη νοοτροπία και τις συνήθειές μου. Δεν υπήρχε για τουλάχιστον ένα δίμηνο καμία συναισθηματική δυνατότητα επικοινωνίας. Ούτε την κλασική μουσική δεν αγαπούσε ο αθεόφοβος. Παρ' ότι Γερμανός. Ο καιρός περνούσε ψυχρά, δυσάρεστα και εντελώς τυπικά. Ακόμα και το χιούμορ ή το χαμόγελό μου είχαν ατονήσει.

Πλησίαζαν τα Χριστούγεννα. Οι γονείς του είχαν στείλει μέσα σε δέμα διάφορα παραδοσιακά γερμανικά γλυκίσματα (Kuchen). Ένα κομμάτι από αυτά το άφησε, χωρίς να πει λέξη, στο γραφείο μου. Όπως ήταν -χωρίς καν να το περιεργασθώ- το ξανατοποθέτησα άθικτο στον δικό του χώρο, λέγοντας ότι το είχε κατά λάθος ξεχάσει. Τότε παρατήρησα για πρώτη φορά ψήγματα κάποιας ανεπαίσθητης μεταβολής στη συμπεριφορά του. Είχε θιγεί, βέβαια, όμως εγώ ένιωσα μοναδική ηδονική αντεκδικητική ικανοποίηση. Θα μου πείτε «παιδιαρίσματα». Όμως ο πάγος είχε αρχίσει να σπάει. Έφθασαν τα Χριστούγεννα και ο Rolf θα έφευγε για την πατρίδα του. Κατά τον αποχαιρετισμό, το πρόσωπό του «εξεπεμπε» κάποια συμπόνια. Θα έμενα μόνος τις γιορτινές αυτές ημέρες, μακριά από τα αγαπημένα μου πρόσωπα, σε μια ξένη χώρα. Πέρασαν τα Χριστούγεννα κι επέστρεψε. Τον βρήκα φανερά καταβεβλημένο. Είχε νοσήσει από γρίπη, μου ανέφερε. Ένιωθε κουρασμένος και ήθελε να ξαπλώσει. Τις πρωινές ώρες με ξύπνησε: παρουσίαζε υψηλό πυρετό, βήχα, δύσπνοια και ταχυκαρδία. Όταν τον εξέτασα, βρήκα κατά την ακρόαση στοιχεία πνευμονίας. Έπρεπε να μεταφερθεί στο Νοσοκομείο. Πράγματι, αποδείχθηκε πνευμονιοκοκκική πνευμονία και παρέμεινε στην Κλινική για 3 εβδομάδες. Η υπόλοιπη θεραπεία συνεχίστηκε στο «κατάλυμά» μας. Δηλαδή του έκανα εγώ τις ενδομυϊκές ενέσεις πενικιλίνης.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ξαναθυμηθούμε ορισμένες «πτυχές» του πνευμονιοκόκκου που δεν αναφέρονται συχνά. Το 1878 ο Pasteur -για τον οποίον έχουν πει ότι «υπήρξε ο τελειότερος που διάβηκε ποτέ το κατώφλι της επιστήμης»- ανακαλύπτει τον πνευμονιόκοκκο στα πτύελα παιδιού που έπασχε από λύσσα, χωρίς να υποπτεύεται ότι ήταν το βασικό αίτιο της μικροβιακής πνευμονίας και άλλων βαριών λοιμώξεων. Είναι γνωστό, σήμερα, ότι οι πνευμονιοκόκκοι σαπροφυτούν συχνά στις κοιλότητες των αναπνευστικών οδών, χωρίς τούτο να σημαίνει πάντα πνευμονιοκοκκική λοίμωξη. Οι Talamon και Fränkel

αποδεικνύουν τον ρόλο τους στην πνευμονία.

Το 1952 ο τριανταπεντάρης Γερμανο-Εβραίος Robert Austrian φθάνει στην Αμερική. Επειδή στην Ευρώπη είχε ασχοληθεί με τον πνευμονιόκοκκο, συνεχίζει την έρευνά του και στο Νέο Κόσμο. Ζητά χρήματα για την παρασκευή εμβολίου που θα προστάτευε την κοινωνία από την πνευμονιοκοκκική πνευμονία. Στην αρχή αρνούνται τη χρηματοδότηση. Πίστευαν ότι η μικροβιακή πνευμονία με τα αντιβιοτικά είχε εξαφανισθεί. Οι άλλες (πνευμονίες) ήταν ιογενείς. Δυστυχώς, παρ' όλο που έχουν περάσει πάνω από 127 χρόνια από την ανακάλυψή του και τη χρήση τόσων νέων αντιβιοτικών, οι πνευμονιοκοκκικές λοιμώξεις επιμένουν και δημιουργούν συχνά προβλήματα στην ανθρωπότητα. Σήμερα γνωρίζουμε για τη διεισδυτική (ή μη διεισδυτική) νόσο που προκαλεί ο πνευμονιόκοκκος. Για την ασυμπτωματική φορεία -στη ρινοφαρυγγική κοιλότητα- των παιδιών, με αποτέλεσμα τη μετάδοση του πνευμονιοκόκκου στο περιβάλλον, τέλος δε για το υψηλό ποσοστό θανάτων από πνευμονία, στις αναπτυσσόμενες χώρες. Γι' αυτό και η παρασκευή του συζευγμένου πνευμονιοκοκκικού εμβολίου (οι πρώτες προσπάθειες έγιναν από τον Austrian) θεωρείται σταθμός στην ιστορία της Εμβολιολογίας. Ο Austrian, εξ' άλλου, ήταν εκείνος που εξέφρασε πρώτος την άποψη της ανοσοποίησης του βλεννογόνου και της ενίσχυσης της ανοσογονικότητάς του. Θα ήθελα να προσθέσω ότι η πνευμονία στους ενήλικες και στα μεγαλύτερα παιδιά μπορεί να συνοδεύεται από μηνιγγισμό ή έντονα κοιλιακά άλγη. Όταν η λοίμωξη επινεμηθεί στον υπεζοκότα προκαλείται «έντονο άλγος στο πάσχον ημιθώρακιο, το οποίο επεκτείνεται συχνά και μέχρι τον δεξιόν λαγόνιον βόθρον.»

Στη διαφορική διάγνωση πρέπει να περιλαμβάνεται: (α) η μηνιγγίτιδα, όταν -όπως ελέχθη- η πνευμονία συνοδεύεται από μηνιγγισμό, (β) η οξεία σκωληκοειδίτιδα, όταν η πνευμονία συνοδεύεται από έντονα κοιλιακά άλγη (και στις δύο αυτές περιπτώσεις όμως προβάλλουν και κυριαρχούν τα φαινόμενα από το αναπνευστικό σύστημα), (γ) η πλευρίτιδα, (δ) η ατελεκτασία, και τέλος, (ε) άλλες βαριές λοιμώξεις, όπως σηψαιμία, πυελονεφρίτιδα, τυφοειδής πυρετός (παλαιότερα) κ.λπ., όπου κατά κανόνα ελλείπουν οι εκδηλώσεις από το αναπνευστικό σύστημα.

Όταν ανάρρωσε και άρχισε ν' ακολουθεί ξανά τα μαθήματα, στο Πανεπιστήμιο, ο Rolf ήταν «καινούριος». Ακόμα και σήμερα αναρωτιέμαι τι άλλαξε την όλη συμπεριφορά του. Ο φόβος της αρρώστιας μακριά από το σπίτι του; Η «ήπια» συμπεριφορά μου (θα έπρεπε να μου είχαν απονεμηθεί «εύσημα» υπομονής); Ή ήταν η σκοπιμότητα της μοίρας; Άρχισε ν' ακούει, να γελά -συχνά ξεκαρδιστικά με τις

παρατηρήσεις και τα «ευφυολογήματά» μου. Έγινε «υπερπροστατευτικός». Ενδιαφερόταν συνεχώς για την υγεία και τη διάθεσή μου. Τον μύησα στα μυστικά της όπερας και του «γνώρισα» την Ελληνίδα Μ. Callas. Όταν τον επισκέφθηκε η φίλη του, αρχίσαμε -πάντα στα διαλείμματα της μελέτης- τις εξορμήσεις με το αυτοκίνητό της, στις γύρω περιοχές του Schwarzwald. Γνωρίσαμε το παλαιότερο δείγμα οικίας στην περιοχή του Γκούνταχ, το Gutacher Haus. Τον καταρράκτη (Wasserfall) Χάγκλοχ. Τις λίμνες Feldsee και Titisee. Φθάσαμε μέχρι και τη λίμνη Bodensee, όπου περάσαμε εύθυμες στιγμές στο νησί της λίμνης Mainau. «Το νησί των λουλουδιών» όπως το λένε. Κατά την εξεταστική περίοδο, σχεδόν κάθε βράδυ με «υποχρέωνε» να παρακολουθώ τα τυχόν ερωτήματα ή τα κείμενα των εξετάσεων της επομένης. Άλλοτε πάλι (παρακλητικά) ήθελε να παρευρίσκομαι έξω από το εξεταστικό γραφείο. Μου ήταν πάντως δύσκολο ν' αρνηθώ. Είχε αρχίσει να έχει τέτοια εξάρτηση, που πίστευε ότι χωρίς την παρουσία μου ήταν αδύνατο να πετύχει στις εξετάσεις.

Όμως, ο καιρός περνούσε. Οι μέρες της υποτροφίας τελείωναν (ήδη είχαν παραταθεί). Έπρεπε να επιστρέψω στα πάτρια εδάφη. Πώς, όμως, ν' αποτολήσω να το αναφέρω; Έτσι κι εγώ, για μερικές ημέρες, κάπως συνωμοτικά, μάζευα τα πράγματά μου, τακτοποίησα τις τυπικότητες με το φοιτητικό σπίτι, και κάποια στιγμή -όταν απουσίαζε- «με βαριά καρδιά» ...αποχώρησα. Όταν έφθασα στο Μόναχο του τηλεφώνησα. Ακουγόταν εξουθενωμένος. Για δευτερόλεπτα σκέφθηκα να επιστρέψω. Επικράτησε όμως η λογική και αναχώρησα για την Ελλάδα. Έμαθα ότι δεν έδωσε τα επόμενα δύο μαθήματα. Πίστευε ότι ήταν απροετοίμαστος. Όταν επέστρεφα στην πατρίδα, αντικρίζοντας από το τραίνο στα καταπράσινα λιβάδια την ανέμελη βοσκή των ζώων, επιθυμούσα «διακαώς» να είχα την ξεγνοιασιά τους. Όμως, ο χρόνος, όπως λένε, παρ' όλο που συχνά είναι «άθλιος πλαστικός», επουλώνει -έστω και με εμφανείς ουλές- όλες τις πληγές.

Πέρασαν τα χρόνια. Ο Rolf έκανε επιτυχημένες σπουδές. Εργάστηκε για μικρό χρονικό διάστημα και στο Νοσοκομείο μας, την Αγία Σοφία. Έμαθε ελληνικά και -όταν επέστρεψε στην πατρίδα του- τοποθετήθηκε στην Παθολογική Κλινική της Ρηνανίας. Παντρεύτηκε. Απέκτησε δύο παιδιά. Και σήμερα; Μετά τόσες δεκαετίες; Καλά λένε ότι ευτυχής είναι εκείνος που μπορεί και ξεχνά! Συνταξιούχος, μόνος -η γυναίκα του ασχολείται με την Κηπουρική και φροντίζει τα παιδιά της κόρης- και μονάχος (στα γερμανικά «einsam» = αποκομμένος από την ανθρώπινη συντροφιά) επισκέπτεται συχνά το γειτονικό δάσος όπου τον ακούνε να «συνομιλεί» με τα δέντρα και τα «ζωντανά» της περιοχής.